

Filologiske studier i det enklitiske *mem* og studier i filologien

Af ph.d.-studerende, cand.theol. Peter Brylov Christensen

Den 1. marts 2017 blev jeg indskrevet som friplads-studerende på Det Teologiske Fakultets ph.d.-skole med mit projekt, der har et komparativt semitisk filologisk sigte. Det har så sidenhen udviklet sig til også at skulle indeholde en større metode-historisk, samt en dertil perspektiverende del. Lige siden jeg begyndte at specialisere mig i denne disciplin, har jeg ønsket at lave et større akademisk “detektiv-arbejde”, hvor jeg undersøger så mange semitiske sprog som muligt og deres indbyrdes forhold på én gang. Mht. emne faldt valget hurtigt på det enklitiske *mem* i form af *case studies*. Her er der nemlig tale om en efterstillet partikel *-m*, hvis betydning på flere af disse sprog er en omdiskuteret størrelse (med emfase som den typiske læsning). På andre semitiske sprog er partiklens eksistens endda et stridspunkt i sig selv. Så vidt så godt.

Det enklitiske *mem* findes bevidnet i reelt anvendte former på nogle sprog, fx ugaritisk og oldsyrarabiske dialekter, men kun i formodede rester på andre – med bibelhebraisk som det mest oplagte eksempel i teologisk øjemed. Et efterstillet *-m* kan dog i udgangspunktet læses

som alt muligt andet på grund af morfologisk lighed med andre suffikser, og man ville i bedste fald først kunne isolere et tilfælde af enklitisk *mem* ved fuldstændigt at udelukke andre tolkninger. Dette er vanskeligt nok på de sprog, hvor partiklen anvendes, men at isolere partiklen på de sprog, hvor den formodes at være en rest, er endnu mere besværligt. Og hvem siger, at partiklens betydning på ét sprog skulle være den samme på et andet? Men sådanne overfladesammenligninger har ikke desto mindre fundet sted i forskningen alligevel.

Et af de “typiske” bibelhebraiske eksempler i forskningen på en mulig rest af enklitisk *mem* finder man i 1 Mos 14,6. Her står der ordret: “og horitterne i deres bjerg, Se’ir” וְאֶת־הַחֹרִי בְּהַרְרָם, שְׁעִיר. Translittereret er det: *w^e’et-hahōri b^harram se’ir*. *harram se’ir* er, kort og godt, underlig, for man ville her have forventet en såkaldt konstruktforbindelse, “Se’irs bjerg(e)”. Masoreterne har dog vokaliseret konsonant-teksten, så at m’et i *harram* skal læses som et pronominalsuffiks, og på den måde bliver Se’ir til en apposition jf. oversættelsen foroven. Dette er ikke nogen optimal løs-

ning i forhold til en konstruktforbindelse, men i så fald så skulle m'et skrottes. Og sådan har man faktisk gengivet det i den samaritanske pentateuk med הַרְרִי שְׁעִיר *harre še'ir*, "Se'irs Bjerger".

Der må nemlig - med ekstremt få undtagelser - aldrig komme noget imellem et konstruktled og absolutled på semitiske sprog. Kigger man i den forbindelse på ugaritisk grammatik, er enklitisk *mem* en sådan undtagelse, og læser man dét ind i 1 Mos 14,6, giver alt pludselig mening med dette ellers malplacerede *-m*, uanfægtet at både masoreterne og samaritanerne gik andre veje med mindst lige så gyldige læsninger. Alt andet lige åbner det op for spørgsmålet om, hvorfor man i forskningsøjemed skulle tage tolkningen med enklitisk *mem* fra fx ugaritisk med i betragtningerne, når det i bedste fald er en rest af et ellers udgået fænomen på hebraisk.

Dette har delvist noget at gøre med, hvordan de semitiske sprogs grammatikker hænger sammen. Ofte med en næsten "matematisk" præcision finder man de samme genkendelige mønstre i orddannelserne på tværs af sprogene, det være sig verbalbøjningerne eller de enkelte konsonantrødders betydning. Her har især det ugaritiske tekstkorpus haft afgørende betydning for filologiske studier i bibelhebraisk. Og så er det besnærende at trække linjer og se mønstre overalt, også med et *-m*. Et meget slående eksempel i dén sammenhæng er en hyppigt forekommende, men "mærkværdig" hebraisk verbalform, som ikke følger reglerne for gængs grammatik, הִשְׁתַּחֲוּהָ, "*hištah'wā*", "falde på knæ". Den traditionelle forståelse er, at det er en stamme i *hitpalel*, af roden שַׁח *šāḥ* med metatese på ש *š* og ת *t*.

Men da man fandt de ugaritiske tekster, opdagede man også en verbalform, *yšthwy*, der næsten på en prik ligner הִשְׁתַּחֲוּהָ. For den ugaritiske verbalform er roden dog *hwy*, mens det foranstillede *š* og infikset *t* er hhv. kausativ- og simpel reflexiv-markør. Kausativ og simpel reflexiv på hebraisk udtrykkes typisk hhv. ved et foranstillet *h* og *n*, hvilket vil sige, at ikke kun må den hebraiske rod være en beslægtet form, חוה, og ikke חוהש, men derudover har to oldsemitiske og ellers komplet fremmede markører faktisk overvintret på hebraisk – dog kun for dette verbum. *Summa summarum* er, at sprogene på trods af sådant overlap ikke er identiske, og man kan derfor heller ikke aplikere deres grammatikker på hinanden 1:1 – hebraisk er ikke ugaritisk og vice versa, uanfægtet at de begge er nært beslægtede, nordvestsemitiske sprog.

Jeg indså da også med tiden, at den komparative semitiske filologis historie ligeledes må undersøges på et overordnet plan, da den danner rammerne for disse typer redegørelser, herunder enklitisk *mem*. Jeg skal derfor i afhandlingen helt tilbage til de tidligste bibelstudier, men også den periode, der dannede grundpillerne for moderne videnskab.

Den hermeneutiske vending

Optakten til – samt begyndelsen – på det 20. århundrede blev også i universitetsverdenen en optakt og begyndelse på en hermeneutisk vending: Nemlig det, at den enkelte forsker ikke længere kunne forstås som en "objektiv", det vil sige uafhængig betragter af de resultater, vedkommende nu end bragte for dagen. Disse rent epistemologiske aspekter ved denne problemstilling var dog allerede

blevet behandlet noget tidligere i historien, herunder i Immanuel Kants arbejder, fx hans *Kritik der reinen Vernunft* fra 1781, hvor han bl.a. påpeger grænserne for den menneskelige erkendelse, at vi ikke kan erkende den enkelte ting i sig selv, *Ding an sich*. Men denne kritik havde hovedsageligt en høne at plukke med en tidligere tids metafysik: Fx er geometriens læresætninger hos Kant stadig *a priori* sande, altså uafhængige af erfaringen – og dermed den, der erfarer. Objektiviteten forblev da intakt for naturvidenskaberne, men det var en stakket frist.

Lidt over 100 år senere skulle kvantefysikkens landvindinger nemlig anfægte, at det forholdt sig sådan. Bedre blev situationen ikke med Karl Poppers afvisning af den logiske positivisme med sit falsifikationsprincip, endsige da Thomas Kuhn præsenterede sin paradigmatheori. Ikke nok med at forskere ikke kan producere og levere objektiv viden – viden er heller ikke en akkumulativ størrelse! Derfor: Hvad enten der er tale om ”hårde” eller ”bløde” videnskaber, lider de alle under samme problem, at der er et tolkende menneske inde over forskningens processer såvel som resultater. Denne indsigt ligger også i tråd med, hvordan flere nye, specialiserede humanistiske discipliner blev dannet i starten af det 20. århundrede, såsom psykologi, antropologi osv. De har alle mennesket helt og aldeles i centrum.

Ung vin på gamle lædersække

Rammerne for universitetsstudierne i den tidlige middelalder, dernæst under skolastikken og frem til oplysningstiden, eksisterer i de klassiske studier (her medregnes teologi og komparativ semi-

tisk filologi) den dag i dag. Man har et ”objekt” i centrum, der er genstand for undersøgelse, hvortil flere discipliner og dertilhørende metoder så inddrages efter behov. Denne udformning har meget at gøre med et antikt græsk dannelsesideal om bred, varieret formning af individet, παιδεία -”børneopdragelse” (og det vi i dag forbinder med ”dannelse”). Det præcise indhold for opdragelsen/dannelsen var dog ikke en fastlåst størrelse, og først med Platon kom der et centralt fokus på dialektikken, det vil sige søgen efter Sandheden. Denne model blev sidenhen overtaget og modificeret af romerne (Cicero kaldte det *humanitas*) og dernæst af de første universiteter i Europa.

Et tydeligt eksempel på en sådan opbygning finder man da også i teologistudiet, selv inden for de enkelte teologiske fag: Den bibelske eksegeses ”objekt” i centrum er uden sammenligning Bibelen og har – helt ligesom klassisk filologi – litterærkritiske studier, historie, arkæologi, lingvistik samt komparative sprogstudier knyttet til sig. Teologi er på trods af navnet selvfølgelig ikke et ”studie i Gud”, men et moderne videnskabeligt studie i *menneskets forhold* til det guddommelige inden for den jødisk-kristne tradition og dens receptionshistorie.

Men det er så også her, at faldgruberne melder sig. For i modsætning til det 20. århundredes førnævnte og metodisk set mere snævre discipliner er de klassiske studiers sigte og dermed deres metoder netop mangeartede, men det er på ingen måde givet, at disse enkelte metoder er lige kompatible med hinanden eller relevante, alt efter undersøgelsen. Og når man arbejder inden for en disciplin med pluralistisk vidde, er det vigtigt at være

klar over, hvornår man gør hvad og hvorfor: Hvornår er man i læsningen af en tekst litterærkritisk, historisk-kritisk, lingvistisk osv.? Og hvordan skal de enkelte metoder spille sammen?

Med andre ord er de klassiske discipliner fanget mellem to yderpunkter; på den ene side tog man konsekvensen af tidligere tids kritik og det 20. århundredes hermeneutiske vending med det tolkende menneske i centrum, men på den anden side har disse discipliner stadig bevaret de klassiske rammer med forskningsobjektet i centrum og de mange metoder rundt om det.

De klassiske discipliner som værn mod relativisme

Men hvordan kommer filologien så videre herfra? På den ene side må de enkelte filologer holde sig selv i metodisk hanke i de givne arbejder, men på den anden side er det mindst lige så meget et spørgsmål om at tydeliggøre, hvad de klassiske discipliner særligt kan tilbyde. Her er min hypotese, at de klassiske discipliner på grund af deres væsensforskellighed fra det 20. århundredes discipliner per automatik er en modvægt til dem og dermed

også *deres* slagsider. Dels er der det spaltiale aspekt: De specialiserede studier formår at gå meget i dybden, men de kan på nogle punkter mangle bredde. På historiestudiet lærer man fx håndskriftslæsning, men ikke latin, mens både latin og oldgræsk er obligatoriske på klassisk filologi.

Og dels er der den hermeneutiske vending selv: Den yderste konsekvens af, at mennesket er i centrum, er den selv-samme (post)modernistiske konklusion, at det *de facto* bliver ligegyldigt, hvad vi undersøger – det hele handler i sidste ende om os selv alligevel. På samme måde bliver metodernes og de dertilhørende teoriers målsætninger heller ikke at belyse teksterne som sådan, men at belyse os selv: Og således bliver den enkelte læsning af en tekst ikke en læsning af teksten, men en læsning i den bagvedliggende teori om teksten, mens teksten selv og pointen med at læse den kan forsvinde helt i de meta-kommunikative tåger. Det betyder selvfølgelig ikke, at vi skal tilbage til fortidens syn på os selv som uafhængige entiteter over for teksten, men i første omgang blot det, at teksten i sig selv stadig betyder noget.